

อภินันทนาการ

รายงานการวิจัย

1249508X

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

สำนักหอสมุด

กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ อ. พรหมพิราม จ. พิษณุโลก

THE STUDY OF VERNACULAR ARCHITECTURE IN
PHITSANULOK PROVINCE

A CASE STUDY OF PHAIKHONAM VILLEGE,
PROMPIRAM DISTRICT

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร

วันลงทะเบียน 10 พ.ค. 2544

เลขทะเบียน 6411261

เลขเรียกหนังสือ NA

1527

.Ph51

ร451

2543

โดย

นายเฉลิมชัย เกรังณี

และคณะวิจัยสาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะวิศวกรรมศาสตร์

โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๓

คำนำ

เมืองพิษณุโลก เป็นเมืองโบราณ การขุดค้นทางโบราณคดีชั้นรายละเอียดเพื่อการออกแบบบูรณะและพัฒนากำแพงเมืองพิษณุโลก ซึ่งให้ เห็นว่ามี การตั้งเมืองมาพร้อมกรุงสุโขทัย สมัยพ่อขุนรามคำแหง ซากโบราณสถานมากมายหลายแห่งบ่งบอกถึง อายุสมัยเรื่องราวความรุ่งเรืองทางด้านสถาปัตยกรรมในอดีต แต่ดูเหมือนว่าการศึกษาค้นคว้าจะทำได้เพียง กำแพงเมือง พระราชวัง และวัดวาอาราม แต่เพียงเท่านั้น ทั้งนี้เพราะร่องรอยการอยู่อาศัยของคนในท้องถิ่นปรากฏหลงเหลืออยู่ให้เห็นน้อยมาก เช่นเดียวกับเมืองสุโขทัย

กรณีศึกษาหมู่บ้านไผ่ขื่อน้ำ อำเภอพรหมพิราม แหล่งเมืองโบราณเมื่อ ๒,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว เมื่อทำการศึกษามาจนถึงระยะเวลาที่ได้กำหนด ตามแผนการใช้งบประมาณแผ่นดินปี ๒๕๔๓ จึงจำเป็นที่จะต้องสรุปการดำเนินงานวิจัยเท่าที่ได้ทำมาแต่เพียงเท่านั้น ทั้งๆที่ยังต้องการจะศึกษาต่อไปอีกสักกระยะหนึ่ง เพื่อเก็บรวบรวมหลักฐานแหล่งเรือนไทยโบราณ บ้านกล้วย เมืองสุโขทัย บ้านท่าตะเคียน เมืองพิษณุโลก และบริเวณรอบๆ ซึ่งทั้งสองแห่งยังคงหลงเหลืองานโครงสร้างไม้ทางสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์กว่า รวมทั้งงานโครงสร้างของขี้ขาวตามลำน้ำน่าน ที่อาจจะสะท้อนให้เห็นความลงตัวของงานช่างไม้พื้นถิ่น ในการใช้ทรัพยากรไม้

ต้องการจะระบอผลของ การขุดค้นทางโบราณคดีของ วัดวิหารทอง วัดอรัญญิก และเมืองพระยายมราช จากสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๕ สุโขทัย เพื่อตรวจสอบประวัติศาสตร์การสร้างเมืองพิษณุโลกว่ามีลำดับการเกิดสถาปัตยกรรมก่อนหรือหลัง ระหว่างสุโขทัย พิษณุโลก และสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างไร เพื่อการศึกษาพัฒนาการ ของการสร้างบ้านสร้างเมือง โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นพิษณุโลก ตั้งแต่เมื่อครั้งในอดีตว่ามีแบบแผนในการวางผัง ออกแบบมาจากแหล่งองค์ความรู้แห่งไหนของประเทศ

แต่อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยกรณีศึกษาหมู่บ้านไผ่ขื่อน้ำ ทำการศึกษาเพื่อมุ่งหวังจะเริ่มต้นเก็บข้อมูลพื้นฐานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้มากที่สุดในทุกๆด้านเท่าที่คณะทำงานจะสามารถทำได้ ภายใต้อำนาจกักตุนระยะเวลาในการดำเนินงานและงบประมาณที่ได้รับเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสร้างความเข้าใจ รู้คุณค่า โดยเฉพาะ สถาปัตยกรรมเรือนไทยเดิม หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นพิษณุโลก กรณีศึกษาหมู่บ้านไผ่ขื่อน้ำ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านและคนเมืองพิษณุโลกช่วยกันบูรณะและพัฒนาให้คงอยู่สืบต่อไป

การดำเนินงานครั้งนี้นอกจากได้รับความร่วมมืออย่างดีในด้านข้อมูลหนังสือ เอกสารทางประวัติศาสตร์ และรายงานการขุดค้นขุดแต่งทางด้านโบราณคดี จากสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หน่วยงานที่ ๓,๕,๖ และกรมศิลปากรแล้ว ความร่วมมือจากเจ้าอาวาสวัดไร่ขุ่น ชาวบ้านไร่ขุ่น เจ้าของบ้านกรณศึกษา ที่ร่วมมืออย่างดีในการให้สัมภาษณ์ อนุญาตให้เข้าบันทึกภาพในเขตห้องนอนและสมบัติบรรพบุรุษที่หวงห้าม โดยเฉพาะป่าเฉลิม เทพอาสน์ ที่นอกจากจะอุทิศจั่วบ้านและขึ้นส่วนสำคัญอีกหลายชิ้นให้สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรฯ และยังชักชวนให้เพื่อนบ้านร่วมบริจาคอีกด้วย และขอขอบคุณพี่บุญตา แต่งตรง ที่ช่วยเหลือประสานสัมพันธ์ให้เพื่อนบ้านทราบถึงวัตถุประสงค์ของการทำงาน อำนวยความสะดวกในการเข้าไปสัมภาษณ์ และอื่นๆ ที่จะอดกล่าวขอบคุณอย่างมากมายเสียมิได้ก็ คือ คุณธนพงษ์ บุญญะฤทธิ์นอกจากจะช่วยประสานงานด้านข้อมูลเอกสารกับกรมศิลปากร ทำให้ได้หนังสือค้นคว้ามากมายชนิดที่ว่าสามารถทำห้องอ่านหนังสือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ได้ สืบค้นทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในรายงานวิจัยฉบับนี้จุดขาดเข้มข้นก็เพราะท่านอีกเหมือนกัน

หัวหน้าโครงการวิจัย

บทนำ

1. ความสำคัญของที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย
2. ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย
3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
4. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย
5. วิธีดำเนินการวิจัย

บทนำ

1. ความสำคัญของที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้ในด้านการอยู่อาศัยจากอดีตเท่าที่มีอยู่ในแง่มุมของหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรม มาจนถึงปัจจุบันของชาวบ้าน โดยอาศัยงานสถาปัตยกรรมเป็นสื่อกลาง บ้านหรือเรือนพักอาศัยของชาวบ้าน จึงเป็นพื้นฐานของงานสถาปัตยกรรม ที่ผ่านขั้นตอนการเรียนรู้วิธีการที่จะดำรงชีวิตให้กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในการปรับเปลี่ยนเนื้อที่ประโยชน์ใช้สอยของที่พักอาศัย การเลือกใช้วัสดุตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อการก่อสร้างอย่างเหมาะสม เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นจึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่สอนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษางานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น นอกจากจะช่วยให้เข้าใจถึงคุณค่าในเชิงช่าง เทคนิคทางด้านการก่อสร้างแล้ว เรายังจะได้เรียนรู้และเข้าใจถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีในหลายลักษณะที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคนแต่ละครอบครัวแต่ละชุมชนของชาวบ้านอีกด้วย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของภาคเหนือตอนล่างนั้นจะมีก็เพียงแต่การศึกษางานสถาปัตยกรรมในเนื้อหารายละเอียดของวัดและพระราชวังเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ในส่วนอาคารบ้านหรือเรือนพักอาศัยนั้น และยังมีคามไม่ชัดเจนทางรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม จังหวัดพิษณุโลกถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางด้านการศึกษาของภาคเหนือตอนล่างและในอดีตเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในการป้องกันประเทศต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ทราบโบราณสถานที่หลงเหลืออยู่ยังคงกระตุ้นเตือนให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาสันนิษฐานสร้างจินตนาการระลึกถึงอารยธรรมของเมืองพิษณุโลก ดังนั้นการเริ่มต้นศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลค้นคว้า และวิจัย งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของจังหวัดพิษณุโลก คงมีความสำคัญในการสร้างลำดับข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพื่อร่นระยะเวลาในการศึกษาและค้นหาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีกลักษณะหนึ่งของภาคเหนือตอนล่าง และของเมืองพิษณุโลก

เป็นประเด็นที่น่าจะศึกษา เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก เป็นข้อมูลประกอบการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง การสร้างสรรค์ และการออกแบบงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตลอดจนการเชิดชูคุณค่าเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นต้นแบบในการรังสรรค์งานสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ที่ยังคงสืบสานแนวทางของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในอดีต

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีมากขึ้น การติดต่อสื่อสารในด้านต่าง ๆ และการถ่ายเทของวัฒนธรรมก็มีมากขึ้นตามไปด้วย ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในเขตเมือง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจาก

¹ วัชรกร คดคง วัฒนธรรมของหมู่บ้านในชนบท จังหวัดพิษณุโลก : ศึกษาเฉพาะประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นของหมู่บ้านไม่ขอน้ำ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร 2538

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เนื่องจากอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตก ความต้องการพื้นที่ใช้สอย วัสดุ และ เทคโนโลยีในการก่อสร้าง ที่จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นเรื่องหลัก ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตเมืองมีลักษณะเฉพาะปรับเปลี่ยนเลื่อนกลางไม่ชัดเจน และวัฒนธรรมเมืองบางส่วนก็ถ่ายทอดออกสู่ชนบทด้วยเช่นกัน แต่ด้วยสำนึกทางวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่ออันมั่นคงของชาวบ้านที่มีการสืบทอดกันมา วิถีชีวิตส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับอาชีพทางการเกษตร และมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิต จึงทำให้หมู่บ้านพื้นถิ่นที่สืบทอดมาจากชุมชนโบราณยังคงรักษา วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้ได้มากกว่าชุมชนในเขตเมือง

บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีอายุประมาณไม่น่าจะถึง ๑๐๐ ปี (ดูในบทที่ ๔ สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ) ตั้งอยู่ติดกับลำน้ำน่าน มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนได้อาศัยตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนมายาวนาน มีการสังสรรค์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน สมควรที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาถึงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนในลุ่มแม่น้ำน่านได้อีกลักษณะหนึ่ง

2. ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัย การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม มีความมุ่งหมายของการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อเริ่มต้นศึกษาและรวบรวมข้อมูลของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่านในเขตจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน สภาพเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบ คติความเชื่อ และคุณค่าของงานสถาปัตยกรรม
3. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและรายละเอียดสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยของหมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ช่วงก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาปัตยกรรมตามสมัยนิยม

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษารายละเอียดของ โครงการวิจัย การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม เมื่อแล้วเสร็จมุ่งหวังให้เกิดผลที่เป็นประโยชน์ในเรื่องของข้อมูลและเวลาต่อผู้ศึกษาต่อไปในภายหน้า เป็นข้อมูลเชิงกายภาพ แสดงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของ หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม ในส่วนที่ยังคงเหลืออยู่เป็นบ้านเรือน ภาพถ่าย และชิ้นส่วนของบ้านเดิมที่ถูกรื้อถอนกองเก็บรักษาไว้ตามใต้ถุนบ้านใหม่และยังข้าวเดิม เป็นข้อมูลพื้นฐานในการแสวงหาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของลุ่มแม่น้ำน่านเมือง

พิษณุโลก หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีกลักษณะหนึ่งในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและเป็นข้อสรุปหนึ่งของการศึกษารูปแบบและพัฒนาการที่ต่อไปจะทำให้ภาพรวมของรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดพิษณุโลกชัดเจนขึ้น

และนอกจากนี้ ผลของการศึกษาวิจัยนี้จะเป็นคุณประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา การเรียนการสอนในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นศึกษา เป็นต้นว่า วิชาสถาปัตยกรรมไทย (Thai architecture), วิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular architecture), วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (local history)

4. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก ด้วยสมมติฐานจากลักษณะทางกายภาพและข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่ว่า เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน ด้วยชัยภูมิที่ตั้งของเมืองอันมีส่วนสัมพันธ์กับแม่น้ำ การอาศัยแม่น้ำเพื่อการคมนาคม, การเกษตรกรรม, ตลอดจนการดำรงวิถีชีวิต, ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ก็มีแม่น้ำเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ และเช่นเดียวกัน งานสถาปัตยกรรมบนพื้นที่ตั้งที่มีแม่น้ำเป็นองค์ประกอบและวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับแม่น้ำเช่นนี้ ย่อมมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงจากงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่อื่น และเป็นลักษณะพิเศษหรือเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ชัดเจนที่สุด แต่ปัจจุบันลักษณะพิเศษที่ว่านี้ ไม่มีให้เห็นในเขตเมืองพิษณุโลก ดังนั้นการศึกษาวิจัยหมู่บ้านในชนบทที่มีลักษณะทางกายภาพ ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านหรือชุมชนมีส่วนสัมพันธ์กับแม่น้ำน่าน และการดำรงวิถีชีวิต, ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนหรือหมู่บ้านที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนักก็น่าจะเป็นแนวทางในการศึกษาอีกทางหนึ่ง โดยมุ่งหวังว่าการศึกษาชุมชนหรือหมู่บ้านดังกล่าว จะเป็นเหมือนหุ่นจำลอง, ภาพเปรียบเทียบ หรือเอกสารอ้างอิง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาลักษณะเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะได้ในที่สุด

ขอบเขตของโครงการวิจัย การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ.พรหมพิราม อาศัยตามกรอบของ แผนภาพตัวแบบการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทย ของ อนุวิทย์ เจริญศุกกุล² จะประกอบไปด้วย

² วจ. อนุวิทย์ เจริญศุกกุล “แผนภาพตัวแบบการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทย” การประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยความสนับสนุนของมูลนิธิโตโยต้า

บทที่ 1 การตั้งถิ่นฐานและลักษณะทั่วไป

เรื่องราวของการตั้งถิ่นฐาน ประกอบไปด้วยเนื้อหาส่วนแรกเกี่ยวกับข้อมูลในอดีตได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน การรวมตัวกัน ตลอดจนการอพยพย้ายถิ่น ทั้งในด้านข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และจากคำบอกเล่าหรือนิทานปรัมปรา และเนื้อหาในส่วนหลังเป็นข้อมูลปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และสภาพทางเศรษฐกิจ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรในหมู่บ้าน

บทที่ 2 กระบวนการสร้างรูปทางวัฒนธรรม

เริ่มต้นด้วยคติความเชื่อของชาวบ้านในหมู่บ้าน ทั้งคติและพิธีกรรมการตั้งถิ่นฐาน, คติและพิธีกรรมการปลูกเรือนสร้างบ้าน และคติการจัดพื้นที่ใช้สอย และเนื้อหาหลักของบทนี้คือ การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งจะนำเสนอลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอื่นที่นอกเหนือจากตัวเรือนพักอาศัย เป็นการอธิบายภาพรวมของทั้งหมดหมู่บ้านก่อนลงสู่รายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 3 รูปแบบและคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัย

แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน โดยในส่วนแรกเป็นเรื่องของพัฒนาการของเรือนพักอาศัยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นช่วงหลักๆ 2 ช่วงเวลา คือ

1. เรือนไทยเดิม (ก่อน พ.ศ. 2480³)
2. เรือนแบบแปลง (หลัง พ.ศ. 2480)

และเนื้อหาในส่วนหลังจะเกี่ยวกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยในช่วงที่ 2 ตามที่ได้แบ่งไว้แล้วในส่วนแรก โดยจะยกเป็นกรณีศึกษา 3 หลัง ซึ่งแต่ละกรณีศึกษาจะทำการศึกษารื่อง ข้อมูลประกอบการก่อสร้าง การเปลี่ยนแปลง, การออกแบบ, โครงสร้าง วัสดุ และรายละเอียดด้านโครงสร้าง, ภูมิสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบบริเวณเรือน และคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัย

บทที่ 4 สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

เป็นบทสรุปของข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เรื่องการตั้งถิ่นฐาน, กระบวนการสร้างวัฒนธรรม และรูปแบบและคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยของกรณีศึกษา และข้อเสนอแนะแนวทางขยายประเด็นการศึกษาวิจัยต่อไป

³ พ.ศ. 2480 อ้างอิงจาก ปีที่สร้างบ้านที่เก่าที่สุดของกรณีศึกษา

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 การเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในเขตจังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอน้ำ ต.มะตูม อ. พรหมพิราม เป็นการศึกษาวิจัยที่เน้นการเก็บข้อมูลจากการสำรวจจริงด้านสถาปัตยกรรมในพื้นที่กรณีศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น ๒ ประเภท

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร, ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา, ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา เป็นต้น

5.1.1.1 ข้อมูลเอกสาร เป็นการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับกรณีศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่นสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร, สำนักงานอำเภอพรหมพิราม, องค์การบริหารส่วนตำบลมะตูม, กองรูปถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นต้น

5.1.1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยแบบสอบถาม โดยการสุ่มตัวอย่างกลุ่มประชากรอัตราส่วน 1/4 ของประชากรทั้งหมด เพื่อตอบ แบบสอบถาม : ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว, การประกอบอาชีพ, รายได้, การศึกษา, การย้ายถิ่นฐาน, การทำบุญตักบาตร, อายุของเรือนพักอาศัย และแผนการรื้อถอน เพื่อให้ภาพรวมของทั้งหมดหมู่บ้าน และบางข้อมูลก็นำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่มีอยู่

5.1.2 ข้อมูลสถาปัตยกรรม

5.1.2.1 ข้อมูลเอกสาร เป็นการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, เรือนไทยเต็มริมแม่น้ำ และการเปลี่ยนแปลง

5.1.2.2 การสำรวจภาคสนาม ทำการสำรวจ ถ่ายภาพ เขียนลายเส้น และผังพื้นของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทอื่นนอกจากเรือนพักอาศัยเช่น วัด, ยุงข้าว, กระท่อมริมทาง, รั้ว, และหังนา ของหมู่บ้าน เป็นต้น และรังวัดรูปแบบ รายละเอียดของสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยที่เป็นกรณีศึกษา ชิ้นส่วนของส่วนประกอบบ้านที่ถูกรื้อถอนกองอยู่ตามใต้ถุนบ้านและรอบๆบ้าน เพื่อการสรุปเป็นแบบ และข้อสังเกตทางสถาปัตยกรรม

5.2 การสุ่มตัวอย่างในการศึกษา

แบ่งการสุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ประเภท

5.2.1 การสุ่มตัวอย่างประชากร

สุ่มตัวอย่างประชากร 120 (25%) จากประชากรทั้งหมด ตอบแบบสอบถาม : ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจง โดยแบ่งผู้ช่วยวิจัย 15 คน ออกเป็น 5 กลุ่ม และจะได้แบบสอบถามจำนวน 8 ชุด ต่อ ผู้ช่วยวิจัย 1 คน วิธีการสุ่มคือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยนั่งรถไปตามจุดรวมของชาวบ้าน ตามถนนสายหลักที่ขนานแม่น้ำ 5 จุด แล้วให้ผู้ช่วยวิจัยลงรถที่ละกลุ่ม แต่ละกลุ่มเดินแยกกระจายกันเข้าไปตามละแวกเรือนพักอาศัยของชาวบ้านบริเวณที่ลงรถ ตามแนวตั้งฉากกับแม่น้ำและถนน จนครบ 5 กลุ่ม

5.2.2 การสุ่มตัวอย่างเรือนพักอาศัยกรณีศึกษา

การวิจัยเก็บข้อมูลจะมุ่งศึกษาเฉพาะรายละเอียดทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยกรณีศึกษามีอายุ ประมาณ 50-60 ปี แต่เนื่องจากจำนวนเรือนพักอาศัยที่มีอายุในช่วงเวลาดังกล่าวและยังคงสภาพสมบูรณ์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนหลักๆ นั้น มีอยู่ประมาณ 3 หลัง ดังนั้นจึงเลือกเก็บข้อมูลและศึกษากรณีศึกษาทั้ง 3 หลังดังกล่าว

บทที่ 1 การตั้งถิ่นฐานและลักษณะทั่วไป

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
2. การอพยพ
3. ลักษณะทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ
4. ข้อมูลทั่วไปของประชากร

รายงานการวิจัย

การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก
กรณีศึกษา หมู่บ้านไผ่ขอนแก่น อ. พรหมพิราม จ. พิษณุโลก

THE STUDY OF VERNACULAR ARCHITECTURE IN
PHITSANULOK PROVINCE

A CASE STUDY OF PHAIKHONAM VILLEGE,
PROMPIRAM DISTRICT

คณะผู้วิจัย

นายเฉลิมชัย เกรียงชัย	หัวหน้าโครงการ
นายธนพงษ์ บุญญฤทธิ์	ที่ปรึกษาโครงการ
นายวงศ์ฉัตร นัทรกุล ณ ออยุธยา	ที่ปรึกษาโครงการ
นางสาวพิมพ์ศิริ หงสเกลาละ	ผู้วิจัย
นายชำนาญ แสนศิริโฮม	ผู้วิจัย
นิสิตสถาปัตยกรรมศาสตร์	ผู้ช่วยวิจัย

สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
มหาวิทยาลัยนเรศวร
ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๓